

14 השקעה לטווח ארוך

זה התחיל כעוד מחקר רפואי בהתפתחות ילדים ונגמר במסקנה מפתיעה: הורות נכונה היא הצעד הכלכלי הכי משתלם שיש / קרן צוריאל הררי

13%

רווח

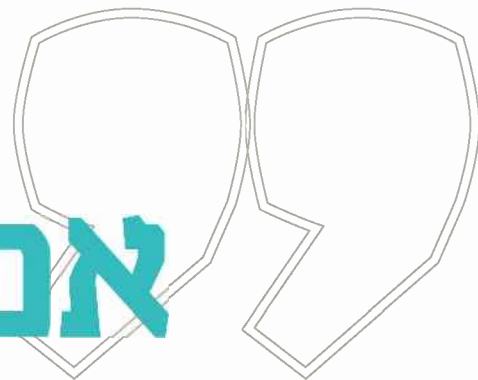
על כל ילד

מחקרים קובעים חד־משמעית:
ההשקעה הכלכלית הטובה ביותר שישראל
יכולה לעשות היא בילדים עד גיל 5

קרן צוריאל הררי, עמ' 14

קרן צוריאל הררי || איור: ערן מנדל

אם המדינה לא משקיעה בילדים מסיבות מוסריות, שתעשה את זה מסיבות כלכליות

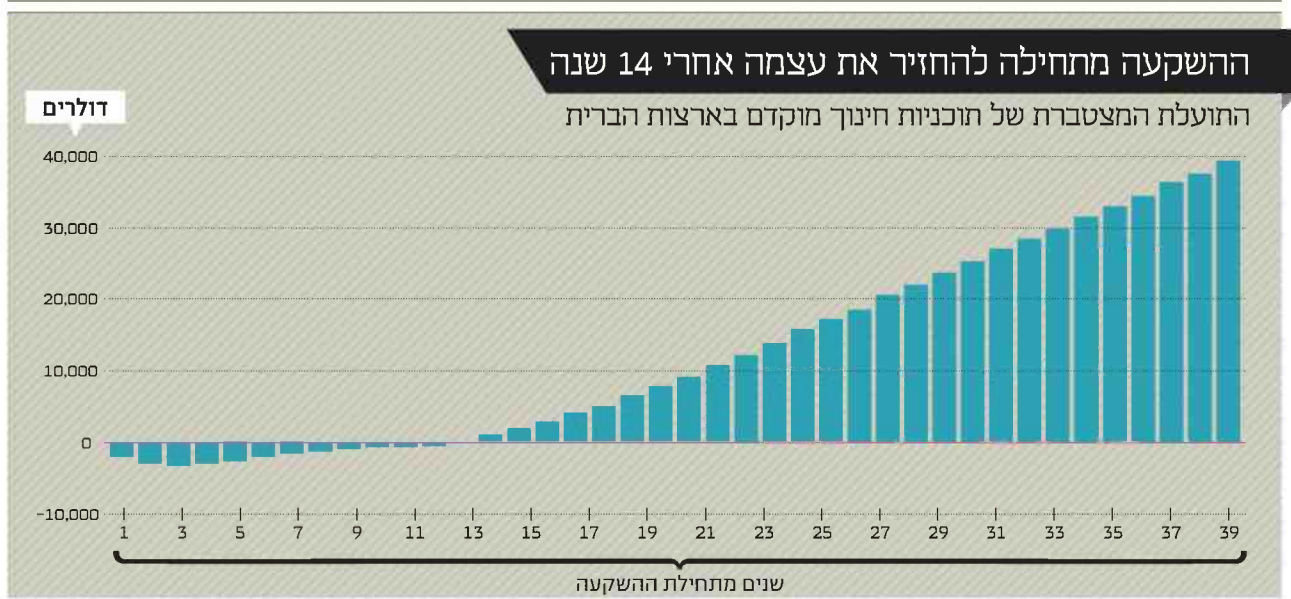
עשרות שנות מחקר הוכיחו לפרופ' פרנק אוברקלייד, המומחה המוביל בעולם להתפתחות הילד, שחמש השנים הראשונות לחיי ילדים קובעות אילו מבוגרים הם יהיו - בריאים, מתפקדים ויצרניים או נטל כבד על המדינה. בראיון בלעדי למוסף כלכליסט הוא קובע: הממשלה שלכם חייבת להשקיע בילדי הגיל הרך, תראו כמה כסף זה יחסוך לה

עשו את זה מסיבות כלכליות".
המסיבות הכלכליות, הוא אומר, מובהקות ומוכחות: "צריך להסתכל על דאגה לילדים בגיל הרך כעל השקעה, לא כהוצאה, כי התשואה גבוהה, וככל שמשקיעים מוקדם יותר התשואה גבוהה יותר. זה לשלם עכשיו או לשלם הרבה יותר אחר כך, ואם נתערב בזמן נמנע מילדים לעלות על נתיב שיהפוך אותם למבוגרים עם בעיות רפואיות, נפשי שיות וכלכליות שיכבדו על הארנק הציבורי. הכלכלנים שחוקרים את הנושא בשנים האחרונות מראים חד-משמעית שזו ההשקעה הכי טובה שמדינה יכולה לעשות ותעודת האחריות הכי טובה לחברה משגשגת בעתיד".

**ילד הוא השקעה כדאית,
שמניבה תשואה של 13%**

אוברקלייד הוא רופא ילדים התפתחותי והתנהגותי, תי, שנהפך לסמכות עולמית שמתמקדת בפרקטיקה, לא

רופ' פרנק אוברקלייד (Oberklaid) יכול לחסוך למדינה יותר מ-10 מיליארד שקל מדי שנה. כשהוא מסביר איך, זה נשמע לגמרי הגיוני, אבל ברגע הראשון הדרך שלו - השקעה בילדים מראשית חייהם ועד גיל 5 - נשמעת מופרכת ולא כלכלית. אוברקלייד, רופא להתפתחות והתנהגות הילד שהקדיש את הקריירה שלו להגדלת הסיכויים של ילדים ממשפחות חלשות להיפך למבוגרים טובים לעצמם ולחברה, מודע לבעיה. הוא היה שמח אם ממשלות היו דואגות לילדים מתוך דאגה אמיתית לילדים, אבל הוא לא נאיבי. כבר שנים הוא עובד עם ממשלות וגופים ציבוריים ולמד שכסף מפעיל פוליטי קאים הרבה יותר מחמלה, ולכן הוא מנופף ברגל הכלכלי. "אם לא אכפת לנו מילדים, אולי אכפת לנו שבסוף היום יש להשקעה בחמש השנים הראשונות לחיים מש מעות כלכלית", הוא אומר בראיון בלעדי ל"מוסף כלכליסט". "ממשלות צריכות לרצות לעשות את זה משיקול מוסרי, מפני שזה לא אתי למנוע מילדים הזדמנויות. אבל אם הן לא רוצות לטפל בילדים מסיבות מוסריות - שי

השקעה בילדים קטנים זה לשלם עכשיו או לשלם הרבה יותר אחר כך. המחקר מראה חד-משמעית שהשקעה בילדים קטנים זו תעודת האחריות הכי טובה שלנו לחברה משגשגת בעתיד

הזדמנויות מובנות לאבחון ילדים רכים וטיפול בהם. מבחינת הטיפול נדרש שיתוף פעולה רחב של אנשי מקצוע מתחומים שונים. שילוב של סניפי טיפת הלב עם תוכניות העשרה וטיפול מקומיות, למשל, יכול לאפשר תמיכה גם בהורים וגם בילדים. נקודה חשובה נוספת היא תמיכה של המדינה במחקר ואיסוף מידע על שכונות, משפחות וילדים חלשים, כדי לדעת היכן ולמי להציע תוכניות התערבות מוקדמות. מחקרים נוספים ימדדו את האפקטיביות של תוכניות ההתערבות, באופן מיידי ולטווח ארוך.

זה נשמע מורכב, אבל נקודת המוצא בסיסית מאוד: הממשלה צריכה לאמץ את הגישה העקרונית, לפשט את התהליכים כדי להקל את עבודת הגורמים השונים ולהקצות תקציבים לנושא. את ההחלטה כיצד להשתמש בכסף אוברקלייד ממליץ להשאיר לגורמים בשטח, ברמת העיר והשכונה, שמכירים טוב מכולם את הבעיות המקומיות ואת הפתרונות האפשריים.

מה שלא יטופל עד גיל 5 יהיה קשה מאוד לתקן בהמשך

אוברקלייד (69) הוא סמכות עולמית בתחום התפתחות הילד. בשנות השבעים, לאחר שסיים את הכשרתו כרופא ילדים באוניברסיטת מלבורן, התמחה ברפואת ילדים התנהגותית והתפתחותית בהרווארד ועבד בפרויקט ברוקליין לחינוך מוקדם. "באמצע שנות השבעים פרסם פרופ' בורטון וייט מהרווארד את הספר 'שלוש השנים הראשונות', וטען, בהתבסס על הרבה פחות עדויות משיש לנו היום, ששלוש השנים האלה חשובות מאוד", מספר אוברקלייד. "בעקבות הספר פיתחו בברוקליין, פרבר סמוך לבוסטון, תוכנית שבה נשים בטרימסטר האחרון להיריון השתתפו בקורסים על הורות והתפתחות הילד וקיבלו ליווי לאחר הלידה. הפרויקט הזה השפיע עליי מאוד". עם ההשפעה הזאת הוא חזר לאוסטרליה והחל לעבוד באוניברסיטת מלבורן ובבית החולים המלכותי לילדים בעיר. "השנתי שבית החולים צריך לעשות יותר מלטפל בילדים חולים, שהוא צריך להיות משאב לכל הקהילה", הוא מספר. לכן אוברקלייד הקים שם את המרכז לבריאות הילד בקהילה, שבו עובדים כיום 200 בני אדם, כרבע

המשך בעמ' 18

עוד בוגרי התיכון ובוגרי הקולג' בקרבם גבוה יותר, בכגרותם הכנסתם החודשית היתה גבוהה בכ-40% והם נזקקו פחות לקצבאות ולתמיכות ממשלתיות אחרות. מחקרים נוספים איששו את הממצאים של ניסוי פרי, והראו קשר מובהק בין חינוך עשיר לילדי גן ממשפחות מוחלשות לבין הישגים טובים יותר בתיכון ובאקדמיה, מצב כלכלי טוב יותר וגם מצב בריאותי טוב. כשהגיע תורם, הם גם היו הורים טובים יותר. התערבות מוקדמת בקרב אוכלוסיות שזקוקות לכך, אם כן, יכולה לקטוע שרשרת רבי-דורית של מצוקה. להשלמת התמונה, לצד המחקרים על החיסכון שבהתערבות כזאת אוברקלייד מציג לי מחקרים שמי חשבים את העלות הכוללת של אי-התערבות, מדיניות ממשלתית מקובלת למדי. חוקרים בריטים העריכו אשתקד שההשלכות ארוכות הטווח של ילדים עניים עולות למדינה לפחות 29 מיליארד ליש"ט בשנה, ומחקר נוסף מצא שאבטלה מגיל צעיר עולה 10 מיליון ליש"ט ליום. באוסטרליה העריכו ב-2007 שהעלות של הטיפול והתמיכה בילדים שעברו פגיעות פיזיות ומיניות היא כ-10 מיליארד דולר לשנה.

"השקעה בילדים בגיל צעיר היא השקעה כלכלית טובה – להשקיע בהון האנושי זה כמו לבנות את התשתית הפיזית של המדינה, וזו השקעה שבטוח הארוך תתמוך בשגשוג המדינה", אומר אוברקלייד. והוא לא מסתפק רק בהצהרות עקרוניות. אחרי עשרות שנות מחקר יש לו המלצות ברורות איך לעשות זאת, איך להבטיח שגשוג של המדינה דרך השקעה בגיל הרך.

הצעד הראשון הוא כמוכר הכרה של הממשלה בצורך להשקיע בגיל הרך, הכרה שצריכה לחלחל לכל המשרדים והרשויות השונות. הדגש הבא הוא על איתור הילדים הזקוקים להתערבות, ולאחריו שיתוף פעולה בין כל הגורמים הרלבנטיים.

מערכות הרווחה והבריאות, למשל, שבאות במגע עם משפחות חלשות, יכולות לזהות הורים וילדים שעשויים להזדקק לעזרה. למערכת החינוך יש יכולת לאבחן קשיים ולקדם ילדים בעזרת תוכניות לימודים איכותיות ומורים מוכשרים. המדינה, מדגיש אוברקלייד, צריכה ליצור

פרופ' פרנק אוברקלייד
 "לעצב מערכת שחשכת גורמים שונים, ניזונה ממידע וממוקדת בתוצאות"

בתיאוריה. הוא חתום על יותר מ-280 מחקרים בתחום התפתחות הילד, והמחקר הוא מבחינתו כלי ליצור מדיניות ותוכניות שתפקידן לעזור לילדים לא ליפול לשולי הדרך. ב-1994 הוא הקים את המרכז לבריאות הילד בקהילה בבית החולים המלכותי לילדים במלבורן, שכיום משמש מודל למרכזי מחקר וטיפול דומים בעולם. הוא מייצג לממשלות ולארגונים ברחבי העולם; בשבוע שעבר, לדוגמה, שהה ב'נצבה ליצור פגישות עבודה עם אר-גון הבריאות העולמי ויוניסק, קרן החירום של האו"ם לילדים – שני ארגונים שמאמצים בחום את ההמלצות והכלים שלו. בראשית השבוע הוא נחת בישראל, במסגרת עבודתו השוטפת עם בית חולים הדסה, קרן רש"י ותוכנית גושן, ליישום המודל שלו כאן.

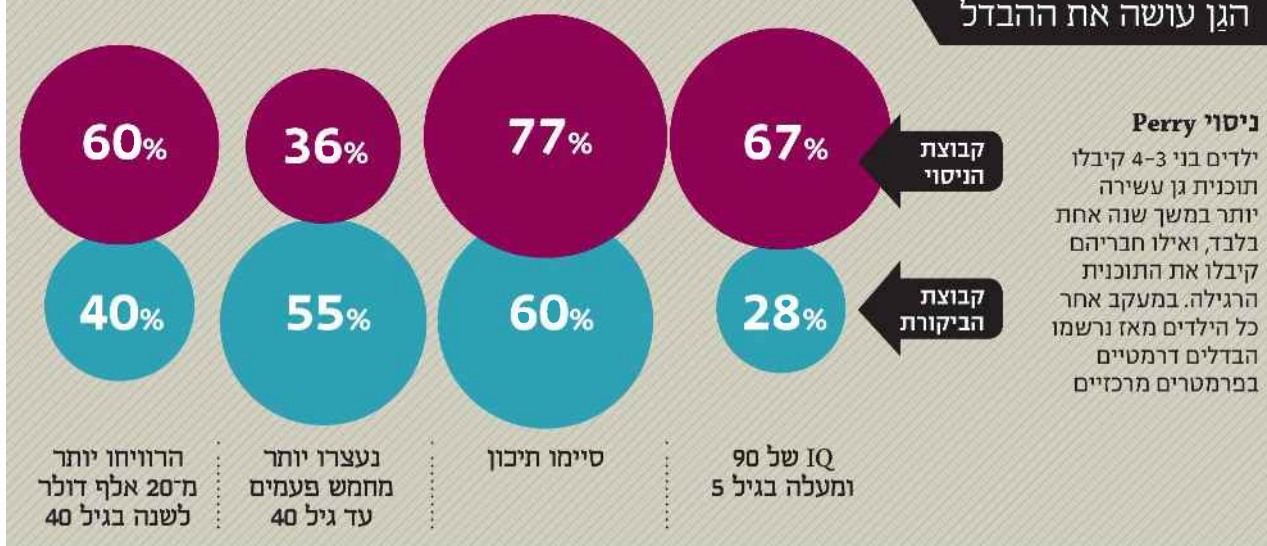
המודל הזה מתבסס, כאמור, על שורה ארוכה של מחקרים, של אוברקלייד ואחרים. אחד הבולטים שבהם הוא ניסוי פרי (Perry) המפורסם, שהתמך קד ב-123 ילדים אפרו-אמריקאים ממשפחות עניות במישיגן, מחמישה שנתונים עוקבים. כשהיו בני 3-4, הם חולקו לשתי כיתות: חצי למדו על פי התוכנית הרגילה, החצי האחר הנהנה מתוכנית ייחודית ועשירה יותר, בדגש על למידה אקטיבית ושיתוף הילדים בפיתרון בעיות ובקבלת החלטות. לאורך שנת הגן הזאת ביקרו המורים בבית הילדים אחת לשבוע ועירבו את ההורים בלמידה של הילדים ובהתקדמותם.

החוקרים עוקבים אחר הילדים מאז, לאורך עשרות שנים, והממצאים מעידים כי ילדי התוכנית המושקעת הגיעו להישגים טובים יותר כמתבגרים ומבוגרים, וחיו חיים מועילים וטובים יותר לעצמם ולחברה. כשהיו בני 40, ב-2007, עצרו החוקרים לחשב את המשמעויות הככליות של היתרונות האלה: 15 אלף דולר שהושקעו בכל אחד מילדי הגן בשנות השישים הובילו לתועלת של 195 אלף דולר לכל מבוגר בתחילת המאה הנוכחית. כלומר כל דולר שהושקע בכל ילד הניב תשואה של 12.9%. במונחים של תוכניות ממשלתיות מדובר במספר דרמטי. תוכניות התערבות אחרות בארצות הברית הניבו תשואות יפות גם הן, 5.7%-7.14% על כל דולר שהושקע בילדים בגיל הגן.

איך מחושבת התועלת הזאת? החוקרים משקללים את הכסף שהמדינה מרוויחה מהמבוגרים שצמחו מילדי ניסוי פרי – ואת הכסף שנחסך לה בהשוואה להוצאות על ילדי קבוצת הביקורת. כך מובאים בהשוואה המסים שהם משלמים, כמי שעובדים באופן מסודר יותר מקבוצת הביקורת; הכסף שנחסך למערכת הרווחה, שנדרשת לטפל בהם פחות; הכסף שנחסך על חינוך משלים ועל תוכניות הכשרה למבוגרים; והכסף שנחסך על טיפול בפשיעה, שהשיעור שלה נמוך אצלם משמעותית (למעשה, החיסכון על טיפול בפשיעה הוא 87% מהתועלת. ראו גרף).

במילים אחרות, מאחורי התועלת הפיזית הנסיות הקרות מסתתרת העובדה ש-58 הילדים שזכו לחינוך משובה בגיל 3 הצליחו לא ליפול לבורות שאליהם החליקו חבריהם מהכיתות האחרות, ונהנים מחיים טובים יותר: בגיל צעיר הם נזקקו פחות לטיפולים התפתחותיים (ריפוי דיבור, ריפוי בעיסוק וכו'), הסתכנו פחות עם היריון בגיל הנעורים, נקלעו פחות לאירועי פשע ואלמות, שי-

הגן עושה את ההבדל

ניסוי Perry

ילדים בני 3-4 קיבלו תוכנית גן עשירה יותר במשך שנה אחת בלבד, ואילו חבריהם קיבלו את התוכנית הרגילה. במעקב אחר כל הילדים מאז נרשמו הבדלים דרמטיים בפרמטרים מרכזיים

מהם חוקרים – וכל השאר מתרגמים את הידע המדעי למדיניות ציבורית ולתוכניות שאפשר לעבוד איתן מול הורים, ילדים, מורים, מטפלים, רופאים ורוקחים. "בכל עיר בישראל, אוסטרליה או אנגליה יש המון שירותים שונים, הבעיה היא שהם לא מדברים זה עם זה. אנחנו מנסים לעצב מערכת יותר מתואמת, שניזונה ממידע ומתמקדת בתוצאות".

נקודת המוצא של אוברקלייד היא שחמש השנים הראשונות קריטיות ומעצבות את המבוגרים שהילדים יהיו, ולכן זו אחריות של המדינה להבטיח טיפול וחינוך נאומים לילד ולסייע להורים בכך. "המשתנה הכי קריטי בהתפתחות ילדים הוא איכות היחסים עם הוריהם ועם האנשים שמטפלים בהם", הוא מסביר. "ההתפתחות היא פונקציה של ביולוגיה ושל הסביבה. אפשר לעשות רק מעט כדי לשנות את הביולוגיה של הילדים – אנחנו יכולים להקפיד שבזמן ההיריון האם תטפל בעצמה, תאכל טוב, לא תשתה ולא תעשן. לעומת זאת, יותר קל להשפיע על הסביבה של הילד, הפיזית ובעיקר הרגשית. במשפחות שבהן ההורים מתוחים בגלל עוני, בעיות פיזיות או נפשיות, אלימות במשפחה – לא משנה מה הסיבה – המתח מסכן את ההתפתחות של הילד.

"המחקר מראה באופן מבוסס שהשנים שלפני בית הספר הן השנים הכי חשובות בחיים והן קובעות מה יקרה בטווח הארוך. לחלק מהבעיות שמבוגרים מתמודדים איתן – כגון בעיות נפשיות, אלימות, אוריינות נמוכה, השמנה, פשיעה, לחץ דם גבוה, שבץ – יש שורשים בשנים הראשונות לחיים".

מה הקשר בין ילדות בבית עני ללחץ דם גבוה בגיל 40?

"בבית עני הילד חווה מתח, ואם הוא חווה מתח באופן עקבי – אנחנו מכנים את זה 'מתח רעיל' – הורמוני סטרס כמו קורטיזול משתחררים. ברמות גבוהות הם משפיעים על התפתחות המוח ומעצבים את המערכות האנדרוקרינית, הביוכימית והפיזיולוגית. לאחר שהמערכות האלו עוצבו וחלף זמן קשה לישנות אותן. המחקר גם מראה שרמות גבוהות של הורמוני סטרס מובילות למישורי לחץ דם גבוה, לבעיות נפשיות, לקושי לרסן אימפולסיביות, לאגרסיביות. להינתנות האלה יש הסבר ביוכימי ברור מאוד בשנים הראשונות לחיים".

זה ברטיס בכיוון אחד? אם לא מתערבים עד גיל 5 אין יותר סיכוי לתקן דברים?

"זה הרבה יותר קשה, כמו לשים פלסטר על בעיה רפואית אקוטית. ככל שמתבגרים המעגלים במוח מתבססים והגמישות שלו פוחתת. הרי כשמבוגרים מנסים ללמוד שפה נוספת או לנגן בכלי חדש, זה קשה יותר, כי הנתבים במוח שאחראיים ללמידה חדשה כבר די מבוססים. חקר המוח אומר לנו שיותר אפקטיבי לעשות דברים נכון בפעם הראשונה מלנסות לתקן אותם בהמשך. זה כמו בניית בית: אם לא נשקיע ביסודות מוצקים, כל מה שנבנה מעליהם יהיה בסיכון. אפשר לחזור אחר כך ולשפץ את היסודות, אבל זה יקר ומסוכן, וזה לא יהיה טוב כמו לבנות אותם נכון מלכתחילה. כך גם בחינוך, ביעוץ ובתרפיה: כשעושים את זה מאוחר זה יקר, זה אורך המון זמן, והתוצאה לא טובה כמו לעשות את זה נכון בפעם הראשונה".

"לעשות את זה נכון" אוברקלייד מתכוון לדברים המתבקשים: לדאוג לתזונה של הילדים ולבטיחות הפיזית שלהם ולספק את הצרכים החברתיים והרגשיים

להימנע מחשיבה ארוכת טווח. אלא שבאוסטרליה, מולדתו, המטר שלו כבר חלחל. משרד החינוך האוסטרלי מגדיר את ההתפתחות המוקדמת של ילדים כאחת המשימות המרכזיות שלו, ובמדינת ויקטוריה, שבה אוברקלייד חי, יש משרת שר לענייני ילדים והתפתחות מוקדמת.

ממשלת אוסטרליה נרתמת לעניין גם בהשקעה כספית. בשמונה השנים האחרונות היא הוציאה יותר מ־50 מיליון דולר על בניית מדד שבוחן את הרמה ההתפתחותית של ילדי אוסטרליה, Australian Early Development Index (AEDI). אחת לכמה שנים המודד רים ברוב כיתות א' ממלאים שאלון של כ־140 שאלות על כל תלמיד, שעוסק בילד משלל היבטים שונים: בריאות, יכולת חברתית, כישורים קוגניטיביים, כישורי לוח רגשית, מיומנויות תקשורת וידע כללי. הילדים שדורגו באחוזון 25 ומעלה נחשבים במסלול הנכון. אלה באחוזונים 10-25 מוגדרים "בסיכון התפתחותי", ואלה שמתחת לאחוזון 10 מסומנים כ"רגישים התפתחותית". התוצאות מוצגות בכמה חתכים, מדר"ח לאומי על כל ילדי אוסטרליה ועד תמונת מצב של הילדים בכל שכונה בכל עיר. בחרתי באופן אקראי בהובסונס ביי, שכונה במלבורן שב־2012 נסקרו בה 1,051 ילדים בני 5 – 88% מכלל בני ה־5 בשכונה. לצד נתונים כמו שטח השכונה, גודל האוכלוסייה ושיעור הילדים הרים, הדר"ח מציג את ההתפתחות הממוצעת של ילדי הובסונס ביי, את השינוי לעומת המדינה הקודמת (2009) ואת מצבם בהשוואה לשכונות אחרות במלבורן, לממוצע של ויקטוריה ולממוצע של אוסטרליה כולה. בהובסונס ביי 5.3%-8.8% מהילדים רגישים התפתחותית בפרמטרים השונים, ומצבם טוב מהממוצע באוסטרליה, אם כי הם מעט חלשים יותר מהממוצע בוויקטוריה.

האינדקס האוסטרלי, שמבוסס על אינדקס קנדי דומה, נמצא בשימוש רק חמש שנים וכבר הניב תוצאות שמצדיקות את עלותו (בכל מדינה מושקעים כ־25 מיליון דולר): בין שתי המדינות שבוצעו עד כה נרשם שיפור ברור. ב־2012 מבני ה־5 באוסטרליה היו רגישים התפתחותית בתחום אחד לפחות, שיפור של 1.6% לעומת 2009 – כלומר 4,600 ילדים שחיהם השתנו. מאחר שבמדינה של 2012 השתתפו 290 אלף ילדים, 96.5% מבני ה־5 באוסטרליה, מדובר בממצאים עם מהימנות סטטיסטית חזקה.

הממצאים האלה מוצגים בדר"ח כתוב וגם במפה אינטראקטיבית, והם נגישים לכולם – מורים, הורים, בתי ספר, מטפלים, רופאים ורשויות. "מורים אוהבים את האינדקס כי הוא עוזר להם להבין את הילדים ולעבור איתם", מספר אוברקלייד. "לקהילה הוא שימושי כי יש הרבה הפתעות. היו שכונות שחשבנו שהן חלישות ומתברר שבתחומים מסוימים מצבן טוב, ולהפך – מצבן של שכונות מסוימות התגלה כגרוע מהצפוי. כשהקהילה מנסה להבין מה הסיבה לתוצאות הללו היא

שלהם – לדבר איתם, לשחק איתם, להגיב אליהם, לעודד אותם לחקור את הסביבה, להתבטא, להיות יצירתיים – בלי אלימות, דיכאון, מתח וסמים ברקע. כדי להרגיש את הפער בין מי שיכול להעניק את כל אלו לילדיו במידה מספקת למי שלא, אוברקלייד מספר ש"יש עכשיו מחקרים על כך שילדים שגדלים בבתי חוקים נחשפים לפי 20 מילים יותר מילדים מבתי חלשים. וילד שנחשף לשפה עשירה קל יותר לפתח מיומנויות שפה. מי שגדל בבית שלא מקריאים בו ספרים יגיע לבית הספר בלי מיומנויות קדם קריאה".

יש אנשים שאומרים שאם אתה עני, הולך או מבור לסמים, אתה לא צריך להביא ילדים.

"זו אמירה מטופשת. כל ההורים אוהבים את ילדיהם ועושים כמיטב יכולתם. שום הורה לא רוצה להזיק לילד שלו. יש סיטואציות בעייתיות שאינן בשליטת ההורים, ואנחנו צריכים לתמוך בהם הכי טוב שאפשר – לספק להם מידע, גישה למומחים ותמיכה. אני מסתכל על ישראל, ולמרות כל פרסי נובל והיירישע מאמע יש לכם אוכלוסייה חלשה גדולה מדי – החרדים (הוא אומר בעברית), הערבים והפליטים. יש פער גדול בין אלה שמצבם טוב לשלוש הקבוצות האלה. צריך לתמוך בהן כי בטווח הארוך זה הגיוני כלכלית. הילדים האלה יהיו מובטלים, יהיו להם בעיות רפואיות ופסיכולוגיות, הם לא ישלמו מסים ויהיו נטל על הקופה הציבורית. בהרבה חברות מערביות יש גם דאגה מהודקנות האוכלוסייה ומכך שיש יותר אנשים שנתמכים על ידי רשויות הרווחה ולא משלמים מסים, כך שמספר האנשים שעובדים ומשלמים מסים הולך ופוחת. בטווח הארוך הנטל הזה על כתפיהם בלתי אפשרי".

מדד מקיף אחד יכול לספק לכולם את כל המידע הנחוץ

כדרכן של תיאוריות נפלאות גם זו של אוברקלייד עלולה להתרסק במפגש עם פוליטיקאים, שנוטים

ראש ממשלת אוסטרליה לשעבר קווין רוד עם ילדי גן בסידיני המדינה הגדירה את ההתפתחות המוקדמת של ילדים כאחת המשימות המרכזיות שכה

מה מורכבת תשואה של 13%?

העלות והחזעלה בניסוי Perry, בדולרים

מקור: קרן HighScope למחקר החינוך

תו מפוקפקת, בגלל ההרכב של 35 ילדים בני 3 עם גננת וסייעת. "זה מטורף", אומר אוברקליידר. "זה לא חינוך אלא בייביסיטינג. יש מחקרים רבים של פיהם איכות החינוך חשובה, הכישורים של הצוות, מספר הילדים, היחס בין מספר אנשי הצוות למספר הילדים. הרברים האלה משפיעים על הילדים ועל התוצאות. מה שאת מתארת זה סתם לשמור עליהם. איך שני מבוגרים יכולים לספק גירוי לכל הילדים, להגיב לצרכים שלהם?"

אוברקליידר מעורה למדי במתרחש במערכת החינוך הישראלית. בחמש השנים האחרונות הוא מגיע לכאן פעמיים בשנה כמנטור לתוכניות לקידום ההתפתחות של ילדים צעירים. בבית החולים הדסה פועל מרכז בהשראת המרכז שהקים במלבורן, בניהולה של פרופ' חוה גרסי. במקביל הקימו בית החולים וקרן רש"י את תוכנית גושן, בשיתוף האיגוד הישראלי לרפואת ילדים, החברה הישראלית לרפואת ילדים ומשרד הבריאות. בראשה עומד פרופ' אשר אוריגוני, לשעבר מנהל המחלקה להתפתחות הילד במשרד הבריאות, ומטרתה לאתר ילדים בסיכון – מספרם רם מוערך בכ-300 אלף בכל הארץ – ולסייע להם באמצעות התערבות מוקדמת של הרשויות השונות ורופאי הילדים.

השנה החלה תוכנית גושן, לראשונה בישראל, בהכשרת 43 רופאים שיתמחו בהתפתחות הילד, כלומר יתמקדו בזיהוי הפרעות רגשיות, אלימות במשפחה וכו' ובטיפול בהם. בהמשך, מספר אוריגוני, חלק מהרופאים יקימו מרפאות מתמחות ביישובים שונים, באוניברסיטאות ובתי חולים יוקמו מרכזי התמחות אינטגרטיביים, ורופאי ילדים ישולבו במרכזי הגיל הרך שמפעילה המדינה. גם משרד החינוך מתעניין בתוכנית הללו, ובכנס שנערך השבוע לרגל ביקורו של אוברקליידר השתתפו גם אנשי המשרד וסגן השר ח"כ אבי וורצמן.

מהם הדברים העיקריים שצריך לעשות בישראל?

"אני לא חושב שבממשלה יש מודעות לחשיבות ההתפתחות המוקדמת. משרד החינוך חושב שילדים מתחילים ללמוד כשהם נכנסים לבית הספר, וצריך להבין שהגיל הצעיר חשוב מאוד. יש הרבה תוכניות התערבות טובות, אבל הן נוטות להיות תוכניות מקור מיות קטנות וחסרות אינפוט רפואי, כי רופאים אינם מוכשרים בהתפתחות הילד. המציאות היא שרוקא הגורמים הרפואיים – טיפת חלב (הוא אומר בעברית) ורופאי הילדים – הם אלה שבקשר עם המשפחות בשנים הראשונות. אם הם יזהו את הבעיות בשלב מוקדם ויהיו להם המיומנויות לטפל בהן או להפנות את המשפחות לרופאים שהוכשרו לזה – תהיה לנו מערכת לזיהוי והתערבות מוקדמים".

כלומר כל השירותים קיימים, אלא שאנשי המערכת לא מדברים זה עם זה.

"בהחלט, וזה כאמור לא ייחודי לישראל. לפעמים לא צריך שירות חדש אלא דבק שדיבק את עשרות ומאות השירותים הקיימים. זה דורש ממשלה מתחכמת, וחלק מהבעיה בישראל הוא שהעמיתים שלי לא הצליחו להעביר את המסר של חשיבות הנושא. ממשלות מגיבות ללחץ ציבורי או תקשורתי, ואני מקווה שבהמשך זה ישתנה ושיטפלו, למשל, בגנים לבני 3 שהזכרת, כי זה שהשירותים קיים לא אומר שהוא איכותי, ולא אומר שאלה שהכי זקוקים לו ישתמשו בו וירויחו ממנו".

בבית עני הילד חווה מתח, ואם הוא חווה מתח באופן עקבי משתחררים הורמוני סטרס שמשפיעים על התפתחות המוח ומעצבים את המערכות בגוף באופן שקשה לתקן אחר כך

"אם ממשלות יכולות לעשות דבר אחד עבור כל הילדים זה לספק להם גן איכותי. יש אצלכם גנים עם 35 ילדים בני 3, גננת וסייעת? זה מטורף, זה לא חינוך אלא בייביסיטינג"

ואצל ילדים ממשפחות חלשות עדיפות שנתיים בגן איכותי, כי זה מכין אותם טוב יותר לבית ספר. "זה משאיר את שלוש השנים הראשונות לחיים. לא צריך לקבוע אם הילדים צריכים ללכת לגן או להישאר בבית, אלא איך תיתן להם הסביבה הטובה ביותר להתפתחות בכל מקום שבו הם נמצאים. אם ההורים רוצים להישאר עם הילדים בבית זה בסדר גמור, בואו ניתן להם את כל התמיכה כדי שיהיו הורים טובים. ואם ההורים מעדיפים שהילד ילך לגן זה בסדר גמור, בואו נוודא שזה הגן הכי איכותי שאפשר".

מה עושים עם 300 אלף ילדים בסיכון בישראל

הרברים האלה מנתבים את השיחה לגני טרום-טרום חובה שהחלו לפעול בישראל בשנת הלימודים דים שעברה – התוצר המשמעותי ביותר של ועדת טרכטנברג. הפתרון הזה חוסך להורים אלפי שקלים לחודש, שקודם לכן מימנו גנים פרטיים, אך איכור

מוצאת תשובות. לנו כחוקרים יש השערות – למשל שחסרים בשכונה גני ילדים וספרייות, או שהתחבר רה הציבורית בעייתית – אבל הקהילה עצמה יודעת בדיוק מה הבעיה, וגם איך לפתור אותה". כלומר הפתרון מקומי, לא ממשלתי. "זה הסיכוי הטוב ביותר, כי מדיניות ממשלתית או תוכנית ממשלתית One Size לא מתאימות לכו"ל. מה שכן עובד הוא משהו שהקהילה בונה לעצמה, והתפקיד שלנו הוא לספק לה את הנתונים והמשא"בים המקומיים. הממשלה יכולה לומר 'הבעיות שלכם הן כאלה וכאלה, אז ניתן לכם עוד שישה עובדים סוציאליים', אבל ייתכן שזה לא הדבר הנכון והקהילה תאמר שמה שהיא צריכה הוא שני קלינאי תקשורת. ככל שמתרחקים מהבעיה כך יודעים פחות איך לתקן אותה".

הורים משתמשים במפות של האינדקס כדי לבחור את המקומות הטובים לגדל בהם ילדים?
אוברקליידר פורץ בצחוק. "עדיין לא ראינו את זה, אבל אני יודע שבאזור שבו אני גר במלבורן יש פריזים שמערכת החינוך בהם טובה – ומחירי הנתים שם עלו. שימוש כזה במפות עלול לגרום לכך שהמדרון החברתי יהיה חד יותר, כי הורים שיוכלו יעברו למקומות שבהם בתי ספר טובים והורים שלא יוכלו ייאלצו להשאיר את ילדיהם בבתי ספר לא טובים. אני קורא לזה דאבל ג'רדי (סיכון כפול): לילדים שיוכלו להרוויח הכי הרבה מתמיכת הקהילה שבה הם חיים יש הסיכוי הכי נמוך לקבל אותה. הילדים שזקוקים לגנים איכותיים גרים בשכונות שהגנים בהן חלשים. יש סיכון בנסיבות חייהם ובעובדה שאין להם גישה לתמיכה שהם צריכים".

מאיזה גיל המדינה צריכה לספק חינוך לילדים?
"העדיפות בעולם ברורות. אם ממשלות יכולות לעשות דבר אחד עבור כל הילדים – זה לתת להם גן חובה איכותי, שנה לפני שהם נכנסים לבית הספר.

